

Katarzyna Sobolewska

Instytut Języka Polskiego PAN
katarzyna.sobolewska@ijp.pan.pl
ORCID: 0000-0002-1348-787X

DOI: 10.33896/PorJ.2024.4.6

15 LAT DZIAŁALNOŚCI STOWARZYSZENIA IM. STEFANA ŻEROMSKIEGO

W 2008 r. grono badaczy języka, biografii i dzieł Stefana Żeromskiego oraz entuzjastów jego pisarstwa założyło w Warszawie stowarzyszenie poświęcone kultywowaniu jego pamięci. Od śmierci Moniki Żeromskiej, jedynej córki pisarza, mijało właśnie 7 lat. Dopóki żyła, dbała o stałą obecność osoby i twórczości Ojca w pejzażu kulturalnym Polski. Odśłaniała popiersia, asystowała przy nadawaniu imienia Żeromskiego szkołom i bibliotekom, opracowywała ilustracje do jego dzieł, tworzyła scenografie teatralne, organizowała wystawy, urządzała wnętrza związane z Żeromskim. Przede wszystkim jednak z niezwykłym połotem, swadą i wdziękiem opowiadała o Ojcu. Wydała pięć tomów wspomnień, w których pisarz wciąż powracał jako jej opiekun, mentor, nauczyciel, przewodnik po świecie natury i kultury.

Monika Żeromska zmarła bezpotomnie w 2001 roku. Tuż przed śmiercią założyła Fundację na rzecz Utrzymania Spuścizny po Stefanie Żeromskim, wierząc, że powołana przez nią organizacja będzie jej popularyzatorskie dzieło prowadzić dalej. Na rzecz Fundacji przekazała wszystkie posiadane zasoby: mieszkanie w Warszawie, dom w Konstancinie, rękopisy Żeromskiego, własne pamiętki i obrazy.

Fundacja jednak niezbyt gorliwie spełniała ostatnią wolę swej założycielki, czyniąc z willi „Świt”, domu Żeromskiego wypełnionego pamiętkami po pisarzu – miejsce niedostępne dla szerszej publiczności, które ponadto z biegiem lat coraz bardziej podupadało finansowo i koncepcyjnie. W tej sytuacji przyjaciele i znajomi Moniki Żeromskiej, a także badacze twórczości Żeromskiego postanowili założyć Stowarzyszenie, którego celem stała się opieka nad duchową spuścizną pisarza, popularyzacja jego dzieła, sposobu myślenia o polskiej historii i teraźniejszości.

Historycy języka i literatury będący założycielami Stowarzyszenia wywodzili się z zespołu badawczego, który pod kierownictwem prof. Kwiryny Handke rozpoczął edycję *Słownictwa pism Stefana Żeromskiego*. Był to słownik języka pisarza pomyślany tematycznie, nowatorski metodologicznie i otwarty na kolejne inicjatywy leksykograficzne.

Koncepcja tego słownika opiera się na niestosowanej dotąd w leksykografii zasadzie tematyczno-gniazdowej, która pozwala z całą wnikliwością ukazywać język pisarza jako materię kształtowaną w procesie twórczym artysty. Stwarza możliwość spojrzenia przez pryzmat słownictwa na właściwości stylu artystycznego i kreowanie świata przedstawionego utworu

literackiego. Ujawnia dwojakie zakorzenie słów: w języku narodowym jako naturalnym środkiem komunikacji społecznej oraz w języku artystycznym – reprezentującym określoną epokę i tradycję literacką. Pozwala również wydobyć stylistyczną oryginalność pisarza.

Do dziś ukazało się 17 tomów *Słownictwa pism Stefana Żeromskiego*:

- Kwiryna Handke, tom wstępny, Kraków 2002, 2007.
- Katarzyna Sobolewska, *Przestrzeń*, Kraków 2002.
- Elżbieta Sękowska, *Dom*, Kraków 2002.
- Barbara Bartnicka, *Świat dźwięków*, Kraków 2002.
- Kwiryna Handke, *Świat barw*, Kraków 2002.
- Ryszard Handke, *Walka, wojna i wojskowość*, Kraków 2002.
- Henryka Sędziak, *Mysł i mowa*, Kraków 2002.
- Barbara Bartnicka, *Świat doznań zmysłowych*, Kraków 2007.
- Stanisław Cygan, *Świat roślin*, Kraków 2007.
- Maria Jolanta Olszewska, *W kręgu meteorologii i astronomii*, Kraków 2007.
- Magdalena Czachorowska, *Topografia*, Kraków 2007.
- Katarzyna Sobolewska, *Miasto i wieś*, Kraków 2007.
- Kwiryna Handke, Ryszard Handke, *Świat kobiet i świat mężczyzn*, Kraków 2007.
- Monika Gabryś, *Niebo i piekło*, Kraków 2007.
- Katarzyna Szostak-Król, *Podróże, podróżowanie*, Kraków 2010.
- Anna Piotrowicz, *Życie towarzyskie*, Poznań 2014.
- Leonarda Mariak, *Rodzina*, Szczecin 2023.

W pracach związanych z powołaniem do życia i organizacyjno-prawnym ukonstytuowaniem się Stowarzyszenia czynni byli przede wszystkim prof. dr hab. Kwiryna Handke, prof. dr hab. Ryszard Handke, prof. dr hab. Zbigniew Goliński, wydawca dzieł Żeromskiego, oraz dr Katarzyna Sobolewska.

Na walnym zebraniu założycielskim 31 V 2008 r. został wybrany Zarząd: prof. dr hab. Ryszard Handke – prezes, prof. dr hab. Zbigniew Goliński – wiceprezes, sekretarz – dr Katarzyna Sobolewska. Po śmierci prof. Ryszarda Handkego w 2010 r. funkcję prezesa objęła jego żona prof. Kwiryna Handke. Odkąd odeszła w 2021 r., pracami Stowarzyszenia kieruje dr hab. Katarzyna Sobolewska.

Stowarzyszenie liczy dziś około 40 osób. Prawie co roku wydaje kolejną publikację w serii „Zeszyty Stowarzyszenia im. Stefana Żeromskiego”. Każdy z nich ukazuje pisarza w sposób oryginalny, na przekór powszechnie przyjętym stereotypom. Oprócz artykułów naukowych i popularnonaukowych zawiera także teksty Żeromskiego nieznanne szerszej publiczności oraz wciąż aktualizowaną bibliografię dotyczącą jego życia i twórczości. Dotychczas ukazały się:

- Zeszyt I: *Stefan Żeromski wobec niepodległości*, red. K. Sobolewska, Warszawa 2010.
- Zeszyt II: *Stefan Żeromski mało znany*, red. K. Sobolewska, Warszawa 2012.
- Zeszyt III: *Stefan Żeromski i jego rodzina*, red. K. Sobolewska, Warszawa 2013.
- Zeszyt IV: *Stefan Żeromski. 150. rocznica urodzin*, red. K. Sobolewska, Warszawa 2014.
- Zeszyt V: *Stefan Żeromski. 90. rocznica śmierci*, red. K. Sobolewska, Warszawa 2015.
- Zeszyt VI: *Marzenia, projekty i testamenty Stefana Żeromskiego*, red. K. Sobolewska, Warszawa 2016.

- Zeszyt VII: *Młody Stefan Żeromski*, red. K. Sobolewska, Warszawa 2017.
- Zeszyt VIII: *Stefana Żeromskiego droga do Niepodległej*, red. K. Sobolewska, Warszawa 2018.
- Zeszyt IX: *W obronie „Przedwiośnia”*, red. K. Sobolewska, Warszawa 2019.
- Zeszyt X: *Poznanwanie Stefana Żeromskiego*, red. K. Sobolewska, Warszawa 2022.
- Zeszyt XI: *Żeromski. Miejsca, pamiątki i ślady*, red. K. Sobolewska, Warszawa 2023.

Zeszyty można zakupić w księgarniach internetowych.

Stowarzyszenie współpracuje z Zamkiem Królewskim w Warszawie, Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza, Muzeum Narodowym w Kielcach, Centrum Edukacji i Kultury „Szklany Dom” w Ciekotach. Organizuje sesje naukowe i popularnonaukowe, odczyty, prowadzi witrynę internetową stefanzeromski.pl. Zachęca do badań młodych historyków literatury i kultury, publikując w „Zeszytach” fragmenty ich prac.

Spotykamy się z publicznością zróżnicowaną wiekowo i społecznie. Prowadzimy wykłady w szkołach, bibliotekach, domach kultury, a także w uniwersytetach trzeciego wieku. Udzielamy wywiadów w prasie, radiu, zamieszczamy podcasty. Nie unikamy tematów trudnych, wystrzegamy się patosu – chcemy, wbrew szkolnej praktyce, ukazać pisarza jako człowieka z krwi i kości.

W 2008 roku wspólnie z Uniwersytetem Muzycznym Fryderyka Chopina zorganizowaliśmy w Warszawie naszą pierwszą konferencję *Stefan Żeromski wobec Niepodległości*.

W 2014 r., w 150. rocznicę urodzin pisarza, w Muzeum Literatury w Warszawie odbyła się konferencja *Stefan Żeromski wobec tradycji i nowoczesności*, w której wzięło udział ponad 40 referentów z ośrodków akademickich z całej Polski.

W 2022 r. zorganizowaliśmy na Zamku Królewskim w Warszawie sesję *Żeromski. Miejsca, pamiątki i ślady*, która zgromadziła licznych słuchaczy. Tym razem referatów było tylko siedem, ale za to wygłosili je przedstawiciele wszystkich ośrodków kultywujących pamięć o pisarzu, opiekujących się miejscami, z którymi Żeromski był związany w różnych okresach swego życia: dworkiem w Ciekotach, gimnazjum w Kielcach, Chatą w Nałęczowie, domkiem w Orłowie, willą w Konstancinie, Zamkiem Królewskim w Warszawie. Przedstawiciel Muzeum Tatrzańskiego opowiedział o pobytach pisarza w Zakopanem.

Rok 2018, w którym obchodzono stulecie niepodległości Polski, był okazją do przypomnienia czytelnikom jednego z najbardziej uznanych dzieł Żeromskiego, *Przedwiośnia*, które stało się lekturą akcji „Narodowe Czytanie”. Fragmenty tekstu odczytywano w ponad trzech tysiącach miejsc w kraju i za granicą. Wydarzeniom tym towarzyszyły niekiedy publiczne wykłady na temat pisarstwa Żeromskiego, wygłaszane przez członków Stowarzyszenia. W tym też roku Stefan Żeromski został pośmiertnie odznaczony przez prezydenta RP orderem Orła Białego. W tym czasie Stowarzyszenie objęło patronat nad książką Stanisława Falkowskiego *Siły większe niż chaos. Tajemnica „Przedwiośnia” Stefana Żeromskiego*.

Członkiem Stowarzyszenia jest najbliższy żyjący krewny Żeromskiego, prawnuk jego siostry Bolesławy, Krzysztof Piwowarczyk. Prowadzi on własną stronę internetową rodzinazeromskiego.pl, którą na bieżąco uzupełnia, również o wydarzenia związane z działalnością Stowarzyszenia.

Opiekujemy się grobem pisarza i jego rodziny na Cmentarzu Ewangelicko-Reformowanym przy ul. Żytniej w Warszawie. Co roku, w rocznicę śmierci Żeromskiego, składamy tam wiązanek kwiatów.

Wspieramy powstające w Kielcach Muzeum Stefana Żeromskiego, biorąc udział w naradach i konsultacjach społecznych dotyczących planowanej ekspozycji.

Chętnie przyjmujemy nowych członków, gotowych wraz z nami upowszechniać idee zawarte w tekstach Żeromskiego oraz wartości, którym był wierny. Można się z nami skontaktować pod adresem: stowarzyszenie@stefanzeromski.pl.

Od 2024 r. Stowarzyszenie ma status organizacji pożytku publicznego.